

10 Μαρτίου 2014

Μετέωρα: η «Θηβαΐδα» των Σταγών

[Πολιτισμός](#) / [Ταξιδεύοντας](#)

[Δημήτριος Ζ. Σοφιανός, Ομότ. Καθηγητής Ιστορικού Τμήματος Ιονίου Πανεπιστημίου \(† 2008\)](#)

Τα Μετέωρα, η «Θηβαΐδα» των Σταγών, όπως εύστοχα αποκλήθηκαν, αποτελούν, μετά το Άγιον Όρος, το σημαντικότερο συμπαγές μοναστικό συγκρότημα του ελλαδικού χώρου. Με το παρακάτω κείμενο επιχειρείται σύντομη ιστορική διαδρομή στα έξι μοναστήρια που συνεχίζουν την μαρτυρία του Ορθόδοξου μοναχισμού για περισσότερα από εξακόσια χρόνια.

Στην Ι.Μ. Αγ. Τριάδας ο επισκέπτης ανεβαίνει χρησιμοποιώντας την λαξευτή κλίμακα με τα 140 σκαλοπάτια και ανταμείβεται με τη μαγευτική θέα που αντικρύζει από τους εξώστες της Μονής.

Από τα τέλη του ΙΑ ή από τις αρχές του ΙΒ αιώνα, είχε απαρτισθεί, όπως φαίνεται, στον χώρο των Μετεώρων μικρή ασκητική κυψέλη, η Σκήτη της Δούπιανης η των Σταγών, με κέντρο λατρείας τον ναό της Θεοτόκου της Ζωοδόχου Πηγής στο Καστράκι, που αποτελούσε και το «Κυριακό» η το «Πρωτάτο» του μοναστικού συγκροτήματος, κατά τα αγιορειτικά πρότυπα.

Ο επικεφαλής της Σκήτης των Σταγών έφερε, μόνος αυτός, τον τίτλο του «πρώτου» και καθηγουμένου της Μονής της Θεοτόκου της Δούπιανης. Κατά τα μέσα του ΙΔ αιώνα δεσπόζει, με την μεγάλη δράση και ακτινοβολία της, η επιβλητική μορφή του «πρώτου» της Σκήτης και καθηγουμένου της Μονής της Δούπιανης, ιερομονάχου Νείλου, ιδρυτή και κτίτορα, κατά την δεκαετία 1357/67, της Μονής της Υπαπαντής (αρχικά Αναλήψεως του Κυρίου) των Μετεώρων.

Περισσότερα από είκοσι μοναστήρια, σκαρφαλωμένα στους θεόκτιστους βράχους, κτισμένα κατά τον ΙΔ αιώνα, συγκροτούσαν την αγία λιθόπολη των Μετεωριτών αναχωρητών. Με το καταλυτικό πέρασμα του χρόνου και τις χαλεπές περιστάσεις των καιρών, πολλά απ' αυτά ερειπώθηκαν και εγκαταλείφθηκαν.

Σήμερα, έξι μοναστήρια, πάνω στους μετεωρίτικους βράχους, άριστα οργανωμένα και με σεβασμό προς την παράδοση ανακαινισμένα, για εξακόσια και περισσότερα χρόνια, συνεχίζουν αταλάντευτα, χωρίς διακοπή και παρεκκλίσεις, γνήσια και

αυστηρή την μαρτυρία του Ορθόδοξου μοναχισμού.

Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου

Η ίδρυση της Ι.Μ. Μεγάλου Μετεώρου αποτελεί αφετηρία του οργανωμένου μετεωρίτικου μοναχισμού.

Η Μονή του Μεγάλου Μετεώρου η της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος ιδρύθηκε λίγο πριν από τα μέσα του ΙΔ αιώνα από τον όσιο Αθανάσιο τον Μετεωρίτη, ο οποίος και υπήρξε ο πρώτος κτίτορας της Μονής και οργανωτής συστηματικού μοναστικού κοινοβίου. Γι' αυτό η ίδρυση του μοναστηριού αυτού αποτελεί σταθμό η μάλλον αφετηρία του οργανωμένου μετεωρίτικου μοναχισμού.

Ο όσιος Αθανάσιος (Ανδρόνικος το κοσμικό του όνομα) γεννήθηκε περί το 1302 στην μεσαιωνική πόλη των Νέων Πατρών, την σημερινή Υπάτη, όπου, προς τιμήν του, η Μονή του Μεγάλου Μετεώρου ανήγειρε ως μετόχι της, στο πατρικό του οικόπεδο, μεγαλοπρεπή μοναστηριακό φερώνυμο ναό.

Γύρω στα 1340, ο όσιος Αθανάσιος εγκαταστάθηκε οριστικά στον λεγόμενο Πλατύ Λίθο, που ο ίδιος αποκάλεσε Μετέωρο, ονομασία που περιέλαβε, συν τω χρόνω, όλους τους βράχους και τις μονές της γύρω περιοχής. Εκεί ο όσιος αναχωρητής οικοδόμησε ναό της Παναγίας της Μετεωρίτισσας Πέτρας.

Άμεσος διάδοχός του και δεύτερος κτίτορας της Μονής υπήρξε ο μοναχός όσιος Ιωάσαφ, πρώην «βασιλεύς» Ιωάννης Ούρεσης Παλαιολόγος, γιος του Ελληνοσέρβου βασιλιά Ηπείρου και Θεσσαλίας, με έδρα τα Τρίκαλα, Συμεών Ούρεση Παλαιολόγου.

Ο Ιωάσαφ το έτος 1387/88, σύμφωνα με τις επί τόπου επιγραφικές μαρτυρίες, επεξέτεινε και ανοικοδόμησε μεγαλοπρεπέστερο τον αρχικό ναό που είχε ανεγείρει ο Αθανάσιος προς τιμήν της Μεταμορφώσεως του Χριστού. Πρόκειται για το σημερινό ναόσχημο ιερό του καθολικού της Μονής, που κοσμείται, κατά το μεγαλύτερο μέρος, με ενδιαφέρουσες μεταπαλαιολόγειες τοιχογραφίες του έτους 1483. Ο Ιωάσαφ εκοιμήθη γύρω στα 1422/23.

Τον Αθανάσιο και Ιωάσαφ η Εκκλησία μας κατέταξε στην χορεία των οσίων της και τιμά την μνήμη τους στις 20 Απριλίου. Οι ιερές και χαριτόβρυτες κάρες και των δύο κτιτόρων φυλάσσονται στην λιτή του καθολικού της Μονής ως θησαυρός πολυτίμητος.

Στα 1544/45 ανεγέρθηκαν ο μεγαλόπρεπος κυρίως ναός και η λιτή του σημερινού επιβλητικού καθολικού της Μονής, επί ηγουμένου Συμεών από τα Γιάννενα (κατά κόσμον Σπυρίδωνος). Ο ναός, που ακολουθεί τον γνωστό αρχιτεκτονικό αθωνικό τύπο, αγιογραφήθηκε στα 1552, επί ηγουμενείας πάλι του Συμεών. Η τοιχογράφηση αυτή, κρητικής τεχνοτροπίας, αποτελεί ένα από τα αξιολογότερα σύνολα της μεταβυζαντινής ζωγραφικής.

Η Μονή διαθέτει έξι παρεκκλήσια: τρία παλαιά α) του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη, σε σπηλαιώδες κοίλωμα στην κλίμακα ανόδου, που αποτελεί, κατά την παράδοση, και το πρώτο κατοικητήριό του, β) του Τιμίου Προδρόμου (με οικοδομική φάση ίσως της εποχής των πρώτων κτιτόρων) και γ) των ισαποστόλων Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης (ΙΗ αί.), και τρία σύγχρονα, του Αγίου Νεκταρίου και του Αγίου Ιωάννη της Κλίμακος και της ισαποστόλου Αγίας Όλγας, και των Αγίων Αναργύρων.

Επί ηγουμένου Συμεών, όπως μαρτυρεί η επιγραφή, οικοδομήθηκε η παλαιά τράπεζα της Μονής (1557), ένα από τα χαρακτηριστικότερα και περικαλλέστερα οικοδομήματα του είδους του που παρέχει στον επισκέπτη την ευκαιρία να θαυμάσει την περίφημη μνημειακή αρχιτεκτονική του κτιρίου και να γνωρίσει την μορφή και την λειτουργία μίας Παλαιάς Μοναστηριακής Τράπεζας. Στην Παλαιά Τράπεζα στεγάζεται και η Θεολογική Πινακοθήκη «Γεώργιος Τσιουλάκης».

Το παλαιό διώροφο νοσοκομείο-γηροκομείο της Μονής, οικοδομημένο το 1572, από τα χαρακτηριστικότερα και ωραιότερα δείγματα μοναστηριακής αρχιτεκτονικής,

είναι ένα από τα δύο μοναστηριακά νοσοκομεία που διατηρείται μέχρι τις μέρες μας (το δεύτερο στην Μονή Βαρλαάμ) και το μοναδικό στο είδος του διώροφο. Φιλόκαλα αναπαλαιωμένο, στερεωμένο και συντηρημένο, και ανακτισμένο στην αρχική του μορφή (1998) από την Αδελφότητα της Μονής, αποτελεί σήμερα το σκευοφυλάκιο της Μονής με αίθουσες πολύτιμων και μοναδικών κειμηλίων. Στον αΐθροφο -αίθουσα Δημητρίου Ζ. Σοφιανού, και Νεομαρτύρων στη συνέχεια- εκτίθενται δείγματα από τα χειρόγραφα, έγγραφα και παλαιύτα της Μονής. Στο ισόγειο -αίθουσα Λαζάρου Δεριζιώτη- στεγάζεται το κειμηλιαρχείο της Μονής (φορητές εικόνες, ξυλόγλυπτα, χρυσοκέντητα κ.α.), καθώς και το μικρό παρεκκλήσιο των Αγίων Αναργύρων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο της Μονής, κάτωθεν της παλαιάς τραπέζης (1557), αφιερωμένο στον Κώστα Μαντζάνα, και η αίθουσα ιστορικών λιθογραφιών (1912-13 και 1940-41) «Νικηφόρου Κομίνη» με μοναδικά και πλούσια εκθέματα της ιστορίας του Ελληνισμού (Αρχαία Ελλάδα, Βυζαντινός Ελληνισμός, Μακεδονικός Αγώνας, Βαλκανικοί Πόλεμοι, Β Παγκόσμιος Πόλεμος, παραδοσιακές στολές, έγγραφα Καποδιστριακής και Οθωνικής περιόδου, είδη λαϊκής τέχνης κ.α.).

Το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο και η αίθουσα λιθογραφιών «Νικηφόρου Κομίνη» παρουσιάζουν την διαχρονική και αδιάκοπη μαρτυρία και πορεία του Ελληνισμού από την Αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Πρόκειται για ένα σπουδαστήριο ιστορίας και Ορθοδοξίας που προβάλλει τις αξίες, τα ιδανικά και τους ήρωες της Πίστεως και του Έθνους μας.

Η Μονή του Μεγάλου Μετεώρου διατηρεί επίσης, σε άριστη κατάσταση, το παλαιό παραδοσιακό μαγειρείο-μαγκιπέιο, σύγχρονο με την παρακείμενη παλαιά τράπεζα (1557), ένα από τα καλύτερα αρχιτεκτονικά δείγματα του είδους του. Το παλαιό μαγειρείο, πλήρως εξοπλισμένο, προσφέρει στους επισκέπτες την δυνατότητα γνωριμίας με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και μοναστηριακής-οικιακής οργάνωσης.

Ανάλογης σπουδαιότητας και σημασίας είναι το παλαιό κελλάρι της Μονής, όπου φυλάσσονται παλαιά χειροποίητα σκεύη και εργαλεία της αγροτικής και κτηνοτροφικής ζωής (βαρέλια, άροτρα, καρδάρες κ.α.).

Το Μεγάλο Μετέωρο, μέσα από τις ατελείωτες περιπέτειες και τους κατατρεγμούς έξι αιώνων, συνέχισε χωρίς διακοπή την μοναστική παρουσία και ακτινοβολία του και διεφύλαξε, κατά το μεγαλύτερο μέρος, τους πολύτιμους θησαυρούς και τα ανεκτίμητα εθνικά και θρησκευτικά του κειμήλια.

Ιερά Μονή Βαρλαάμ

Η Ι.Μ. Βαρλαάμ ορθώνεται επιβλητική στους βράχους των Μετεώρων από τον 14ο αιώνα.

Η Μονή Βαρλαάμ ιδρύθηκε κι αυτή στα μέσα του ΙΔ αιώνα από τον σύγχρονο του οσίου Αθανασίου του Μετεωρίτη, ασκητή Βαρλαάμ. Το μεγαλόπρεπο σημερινό καθολικό, που τιμάται στην μνήμη των Αγίων Πάντων, έκτισαν στα 1541/42 οι Γιαννιώτες αδελφοί ιερομόναχοι Θεοφάνης († 1544) και Νεκτάριος († 1550) οι Αψαράδες. Το Καθολικό τοιχογραφήθηκε το 1548 από τον σπουδαίο Θηβαίο ζωγράφο Φράγκο Κατελάνο, όπως μαρτυρούν η τεχνοτροπία, η εκτέλεση και το καλλιτεχνικό στυλ των παραστάσεων.

Στο βορειοδυτικό άκρο του βράχου βρίσκεται το παρεκκλήσι των Τριών Ιεραρχών, μονόκλιτο δρομικό ναΐδριο, που κτίστηκε το 1627 και ιστορήθηκε με καλής τέχνης τοιχογραφίες το 1637 από τον Καλαμπακιώτη ιερέα Ιωάννη. Το σημερινό αυτό παρεκκλήσι αντικατέστησε παλαιότερο ομώνυμο ναΐσκο, που αρχικά είχε οικοδομήσει ο πρώτος οικιστής του βράχου αναχωρητής Βαρλαάμ, και στην συνέχεια είχαν ανακαινίσει οι αδελφοί Αψαράδες Θεοφάνης και Νεκτάριος.

Αξιόλογα κτίσματα της Μονής, με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, υποδειγματικά αναπαλαιωμένα και ανακτισμένα στις παραδοσιακές τους μορφές, είναι η παλαιά τράπεζα, η εστία η μαγειρείο, ένα από τα κομψότερα και ωραιότερα κτίσματα του είδους του, θολοσκέπαστο, με κανονικό οκτάπλευρο τρουλλίσκο ως καπνοδόχο και, τέλος, το νοσοκομείο.

Το σκευοφυλάκιο της Μονής Βαρλαάμ, πρόσφατα αναπαλαιωμένο και αναδιοργανωμένο, διαθέτει πλούσια συλλογή κειμηλίων, χειρογράφων, φορητών εικόνων, έργων αργυροχοΐας και μεταλλευτικής, χρυσοκεντήτων κ.α.

Ιερά Μονή Αγίου Στεφάνου

Η Ι.Μ. Αγ. Στεφάνου λειτουργεί από το 1961 ως γυναικείο μοναστήρι.

Η Μονή του Αγίου Στεφάνου, την οποία παλαιά παράδοση συνδέει με τον γυναικείο μοναχισμό, λειτουργεί από το 1961 ως γυναικείο μοναστήρι με πολυμελή και δραστήρια αδελφότητα, η οποία, παράλληλα με το πλούσιο και υψηλής στάθμης πνευματικό και πολυσχιδές φιλανθρωπικό της έργο, έχει να επιδείξει και αξιοθαύμαστο ανακαινιστικό και οικοδομικό έργο, με απόλυτο σεβασμό πάντοτε προς τους παραδοσιακούς αρχικούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς των κτισμάτων της. Βέβαιοι κτίτορες της αναφέρονται ο αρχιμανδρίτης όσιος Αντώνιος, γύρω στο πρώτο μισό του ΙΕ αιώνα, και ο ιερομόναχος από την Σκλάταινα (σημερινό Ρίζωμα Τρικάλων), ιερομόναχος όσιος Φιλόθεος, γύρω στα μέσα του ΙΣ αιώνα.

Ο όσιος Φιλόθεος, λίγο πριν από το 1545, ανακαίνισε η μάλλον ξανάκτισε το παλιό μικρό και κομψό καθολικό της Μονής, τον ναό του Αγίου Στεφάνου, που κοσμείται με καλές τοιχογραφίες της εποχής αυτής.

Στα 1798, επί επισκόπου Σταγών Παϊσίου του Κλεινοβίτη και ηγουμένου της Μονής Αμβροσίου, κτίστηκε το σημερινό επιβλητικό καθολικό του Αγίου Χαραλάμπους, του οποίου η σεπτή κέρα φυλάσσεται εκεί ως ιερό θησαύρισμα, δώρο ανεκτίμητο του ηγεμόνα της Βλαχίας Βλαδισλάβου.

Το νέο καθολικό της Μονής απομιμείται τον γνωστό αγιορειτικό αρχιτεκτονικό τύπο και έχει τοιχογραφηθεί πρόσφατα με λαμπρές αγιογραφίες, κρητικής τεχνοτροπίας, του παραδοσιακού καλλιτέχνη-ζωγράφου Βλάση Τσοτσώνη.

Η παλαιά τράπεζα της Μονής, εντυπωσιακό αρχιτεκτόνημα του ΙΣ , πιθανότατα, αιώνα, στεγάζει σήμερα, άψογα αναπαλαιωμένη, το πλούσιο μουσείο χειρογράφων, εγγράφων, εκκλησιαστικών κειμηλίων και ιερών σκευών του Αγίου Στεφάνου.

Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος

Η Μονή της Αγίας Τριάδος αναφέρεται ήδη σε πρόσταγμα του έτους 1362 του Ελληνοσέρβου ηγεμόνα Τρικόλων Συμεών Ούρεση Παλαιολόγου. Ο σημερινός κυρίως ναός του καθολικού της ανεγέρθηκε, στην αρχική οικοδομική του μορφή, το έτος 1475/76. Η τοιχογράφησή του, το έτος 1741, συνεχίζει την παράδοση της καλής μεταβυζαντινής ζωγραφικής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το παρεκκλήσι του Τιμίου Προδρόμου, μικρός κυκλικός ναός με θόλο, κατάγραφος με καλής τέχνης τοιχογραφίες του 1682.

Στην Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος υπάγονται ως μετόχια δύο αξιόλογα αγιομετεωρίτικα μονύδρια, πρόσφατα αναπαλαιωμένα και ανακτισμένα: η Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Μπάντοβα και η Ιερά Μονή Αγίου Αντωνίου.

Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά

Η Ι.Μ. Αγ. Νικολάου είναι κτισμένη πάνω σε αλλεπάλληλα πατώματα.

Η Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά οφείλει την ονομασία της, πιθανότατα, σε κάποιον παλιό κτίτορά της, που θα πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά στον ΙΔ αιώνα, μαζί με τις απαρχές της μοναστικής ζωής πάνω στον βράχο αυτό.

Το μοναστήρι όμως ανακαινίστηκε ριζικά κατά την πρώτη δεκαετία του ΙΣ αιώνα από τον μητροπολίτη Λαρίσης άγιο Διονύσιο τον Ελεήμονα († 28 Μαρτίου 1510) και τον έξαρχο Σταγών ιεροδιάκονο Νικάνορα († 1521/22). Και οι δύο εικονίζονται ως μοναχοί στον εσωνάρθηκα (λιτή) της Μονής.

Τον Οκτώβριο του 1527, σύμφωνα με την κτιτορική επιγραφή, ο περίφημος Κρητικός ζωγράφος Θεοφάνης Στρελίτζας έχει αποπερατώσει την τοιχογράφηση του καθολικού της Μονής. Η τοιχογράφηση αυτή αποτελεί το παλαιότερο επώνυμο έργο του μεγάλου καλλιτέχνη και αρχηγέτη της Κρητικής Σχολής και έχει όλες τις

αρετές και την υψηλή ποιότητα της ανεπανάληπτης τέχνης του.

Το Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά, ανακαινισμένο παραδοσιακά και περιποιημένο, λειτουργεί ως ανδρώα Μονή.

Ιερά Μονή Ρουσάνου

Η Μονή Ρουσάνου οφείλει, πιθανότατα, την επωνυμία της στον πρώτο οικιστή του βράχου (ΙΔ /ΙΕ αι.). Την τωρινή οικοδομική μορφή της πήρε στα μέσα του ΙΣ αιώνα.

Μεταξύ των ετών 1527 και 1529 οι Γιαννιώτες αδελφοί ιερομόναχοι Ιωάσαφ και Μάξιμος ανέβηκαν στον στύλο του Ρουσάνου, οπότε ανακαίνισαν και ανέκτισαν το ερειπωμένο από τη φθορά του χρόνου παλιό καθολικό της Μονής (της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος). Η ωραία τοιχογράφησης του, κρητικής τεχνοτροπίας, έγινε στα 1560, επί ηγουμένου της Μονής Αρσενίου. Στην Μονή

Ρουσάνου τιμάται με ιδιαίτερη ευλάβεια και πανηγυρίζεται με μεγάλη λαμπρότητα και μεγαλοπρέπεια η μνήμη (4 Δεκ.) της μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας.

Το μοναστήρι λειτουργεί σήμερα ως γυναικεία Μονή. Η φιλόθεη και δραστήρια αδελφότητά της, με πλούσια λατρευτική και ιεραποστολική ζωή, έχει καλαίσθητα και εντυπωσιακά ανακαινίσει και ανασυγκροτήσει την Μονή, η οποία προσφέρεται ως ιδανικό καταφύγιο πνευματικής αναψυχής και ανάτασης, ιατήριο ψυχών και σωμάτων.

Στα έξι αυτά αγιομετεωρίτικα μοναστήρια, φορτωμένα με τις μνήμες του πολυτάραχου αλλά και ένδοξου βυζαντινού και νεώτερου παρελθόντος τους, μέσα στην υποβλητική σιωπή και μυστηριακή γαλήνη των κατανηκτικών και αδιάλειπτων προσευχών, παρελθόν και παρόν, ιστορική μνήμη και αυστηρή εκκλησιαστική παράδοση, αλλά και σύγχρονη ζωντανή παρουσία, συνυπάρχουν δυναμικά και συμβιώνουν αξεδιάλυτα σε μίαν αρμονική και γόνιμη σύζευξη.

Σημείωση:

Το παρόν άρθρο δημοσιεύθηκε στο τεύχος Νο 26 του περιοδικού «ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ» (Απρίλιος - Ιούλιος 2008)

<http://bit.ly/1IIQYXm>